

Tjej eller fotbollsspelare? Om kropp, kön, och identitet i det sena 1900-talet

(Skiss till ett forskningsprojekt)

Gunlög Fur

Institutionen för humaniora, Växjö universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652-7224) 2005-02-22

Copyright © Gunlög Fur 2005. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Den som följt idrottskrönikorna i ledande svenska tidningar efter de senaste årens framgångar inom svensk damfotboll kan lätt få intrycket att det nu verkar aktuellt att ta itu med stereotypa fördomar om fotbollsspelande kvinnor inom idrotten. VM-silvret i fotboll 2003 aktualiserade ånyo en fråga som verkar behandlas på ett förvånansvärt likartat sätt årtionde efter årtionde. Någon gång i början av 80-talet diskuterades Jitex – ett lag där flera av damerna var lesbiska – i kvällspressen, men sedan dess har locket varit på just den speciella burken. I takt med att samhället blivit mer och mer öppet i inställningen till homosexualitet kunde man ju tänka sig att detta även skulle normalisera förhållandet till homosexualitet inom damfotbollen, men så tycks icke vara fallet. I stället råder det märkliga förhållandet att få andra aktiviteter är så starkt kopplad till lesbiskhet som fotboll och ingen annanstans tycks det råda en sådan total avsaknad av lesbiska som inom just damfotbollen. Lasse Anrell ironiserade i *Aftonbladet* kring att överallt i samhället kommer homosexuella ut – ”utom bland damfotbollsspelarna” och han undrade om det kanske beror på att ”det finns inga lebbor som spelar fotboll.”¹ Det paradoxala tycks vara att vi gått från ett problem – ”lesbiska inom fotbollen” – till att eliminera problemet – Hanna Ljungberg konstaterar att det inte är vanligare med lesbiska inom damfotbollen än någon annanstans i samhället – utan att *en enda* damfotbollsspelare trätt fram som öppet lesbisk. Tala om pseudoproblem! En sådan dubbelhet retar många och Jan Majlard svarade i *Svenska Dagbladet* med att utmana damfotbollens aktiva att våga ta steget ut och stå för vilka de är. ”I tider när Alexander Bard och Jonas Gardell fullkomligt skriker ’BÖG’ i var och varannan tv-soffa har fotbollsfamiljen reglat garderoben. Syret håller på att ta slut för de instängda.” Han menade att ”fördomarna verkar vara som djupast cementerade hos vissa av tjejerna själva” och uppmanar dem att våga rensa luften.² Men dit är det nog än en bit när damlandslagets framgångsrika tränare svarar så här på frågan om vem som odlade myten om lesbiska inom damfotbollen: ”Ja, det var nog killar, tror jag. Det var väl lite så, man klampade in i männens värld, allt annat kunde man väl ta, men att man skulle ta fotbollen också. Men det där har nog förändrats mycket.”³ Den artikel i *kom ut* hösten

2003 som drog igång den ovan diskuterade debatten visade dock att skillnaden mot förr inte är så stor. Reaktionen i andra media på denna artikels ”avslöjanden” kommenteras av den ansvariga utgivaren, Anna-Maria Sörberg. Hennes analys av debatten utmynnar i slutsatsen att de tongivande aktörerna vill göra det hela till en icke-fråga: ”Homofobin ska bort, men det sker under tystnad. Utan personliga framträdanden, utan personliga historier, och utan tjafs och gap från hbt-världen och utan snack om sexualiteter. För nånstars måste vi väl dra gränsen ändå: riktiga sportsmän får faktiskt inte bry sig om sånt mjukistjafs 2003, lika lite som 1950...”⁴

En i stort sett identisk diskussion fanns att läsa i *Göteborgs-Posten* i april 2000. Orsaken var att de två handbollsstjärnorna Mia Hundvin (Norge) och Camilla Andersen (Danmark) gått ut offentligt med att de var ett par. I en av artiklarna refereras Linda Medalen, Norges mesta damfotbollsspelare, som gick ut som lesbisk under VM 1998 och man konstaterar att ”i Sverige råder fortfarande total tystnad.” En före detta elit- och landslagsspelare låter sig dock intervjuas. Ing-Marie Olsson vågar vara öppen först efter att karriären som fotbollsspelare är över. Hon säger att hon ”tror att damfotbollen skulle må bra av att rensa luften ordentligt på alla nivåer.” Det verkade då vara långt till att något sådant skulle ske och en annan spelare, som ville vara anonym, menade att ”Svenska fotbollförbundet under en längre tid har valt att lägga locket på, med inställningen att så länge man inte berör ämnet finns det inte.”⁵

Man kan tolka Marika Domanski Lyfors uttalande ovan som ett exempel på det. Hennes position i denna fråga stämmer väl in på den tes som drivs av Jonny Hjelm och Eva Olofsson i deras arbete om damfotbollens framväxt i Sverige under senare delen av 1900-talet. Hjelm/Olofsson ser damfotbollspionjärerna – som de kallar dem – som normbrytare vilka i kraft av ett förändrat samhällsklimat med förändrade könsroller och en obändig kärlek till sporten tar sig in på männens marker och skapar ett utrymme för sig själva och sin idrott. I deras historieskrivning står damfotbollen och deras manliga företrädare emot den hegemoniska manlighet som representeras av mansfotboll. Från att ha varit jippon som behandlades av manliga sportjournalister med en ”sexistisk och humoristisk jargong” utvecklades damfotbollen till en modern idrott som integrerades inom förbundet för att den skulle kunna kontrolleras – av män.⁶ Damfotbollens framgång från 70-talet och framåt sätter Hjelm/Olofsson i samband med förändringar i samhället. ”Enligt vår mening var det den ökande andelen kvinnor i förvärvsarbete, samt värderingsförskjutningar i samhället, särskilt de som rörde uppfattningar om vad som var ’kvinnligt’ respektive ’manligt’, som inspirerade kvinnor att bryta mot traditionella normer, också inom det idrottsliga området”.⁷ De kvinnor som spelade fotboll, konstaterar Hjelm/Olofsson, ”drevs av en längtan att spela fotboll och ha roligt tillsammans på samma sätt som svenska pojkar och män gjort i årtionden”. För dessa kvinnor förknippades normbrytande med ett positivt värde som gav dem status i lokalsamhället. Genom deras beteende utmanades och avslöjades ”fotbollsrörelsens genusordning”. ”[I] realiteten ifrågasatte de männens hegemoni inom fotbollsrörelsen och inspirerade många andra flickor och kvinnor att följa efter”.⁸ Kvinnorna som började spela fotboll upplevde, enligt Hjelm/Olofssons intervjuer och analyser av tidningarnas skrivelser, ett brett stöd för sin verksamhet, något som gjorde det svårt att kritisera uppbyggnaden av damfotbollen utan att framstå som en representant för en förlegad

samhällssyn.⁹ På samma gång cementerades dock ett isärhållande mellan herr- och damfotboll som bidrog till den senares underordning. ”Samtidigt”, skriver de, ”har damfotbollens genombrott medfört att föreställningen om vad som är kvinnligt och manligt förändras – en förändringsprocess som sker kontinuerligt trots upprätthållandet av dikotomin”.¹⁰ Författarnas slutsats är att damfotbollen fostrade normbrytare som bidrog till att avslöja föreställningar om manligt och kvinnligt. Dessa föreställningar utmanade de på ett sätt som ledde till förändring samtidigt som dikotomin och det kvinnligas underordning befästes i förbundsstrukturen och i synen på damfotbollen.

Att peka på damfotbollsspelare som normbrytare och sätta det i samband med kvinnorörelse och jämställdhetsdiskussioner i samhället i övrigt tycks på många sätt utgöra en övertygande argumentationslinje. Men är det den enda? Och ger det en rättvis bild av hur det varit att vara damfotbollsspelare i Sverige i mitten av 1900-talet och idag?

Utgångspunkten för projektet som här skisseras är på många sätt högst personlig. *Mitt* minne av fotbollen på sextio- och sjuttiotalen skiljer sig ganska mycket från Hjelm/Olofssons bild. Ja, det handlade om normbrytande. Ja, det handlade om att älska fotbollen. Men – det var inte alls en lätt anpassning till nya jämställdhetsideal i samhället. I stället upplevde jag det som en ytterst komplicerad process där jag hela tiden stötte i hårda kanter. Där stöttes och mörbultades frågor om kropp, roll, identitet, normalitet, längtan/åtrå, vänskap och sexualitet. Det var som att segla om natten i minerade vatten. Ur dessa minnen växer frågor som jag önskar pröva rörande vad det innebar att utmana föreställningar om vad tjejer kunde eller borde göra fysiskt på en fotbollsplan. Vad innebar det för kvinnor att ta plats på ett utrymme som redan fyllts med föreställningar om maskulinitet? Det som gör fotbollen särskilt intressant är dels dess starka koppling till manlighet, dels den dramatiska utvecklingen av antalet tjejer som ägnar sig åt den under perioden 1960-2000. Medan sporten som sådan tycks erhålla ett större och större erkännande så återkommer utbrott av oro beträffande kombinationen av fotbollens förment maskulina karaktär och kvinnor som utövar den, oro som jag föreslår kan ses som utslag av homosexuell panik.¹¹ Tjejer må spela fotboll för att det är kul, men jag är tveksam till att det rörde sig om en lätt anpassning till nya jämställdhetsideal i samhället. I stället vill jag pröva om man kan tolka damfotbollens historiska utveckling som en komplicerad process där spelarna hela tiden tvingades hantera frågor av följande art:

- Vilka återverkningar fick idrottandet för uppfattningar och iscensättande av könsroller och identiteter?
- Vad uppfattades som normalt och hur hanterades detta av de spelande tjejerna?
- Hur påverkades och formades kroppen?
- Hur såg längtan, vänskap och åtrå ut i de nya kollektiv som lagidrotten utgjorde?
- Hur såg förhållandet ut mellan fotbolls- och kvinnorörelse?

Sociologen Jesper Andreasson identifierar liknande frågor i en artikel som bygger på intervjuer med spelare i ett svenskt elitlag. Han menar att spelarna har att förhålla sig till en mytbildning om damidrott som ständigt är närvarande i kvinnornas vardagsverklighet och som påverkar hållningen till både omvärlden och den egna kroppsligheten. De inter-

vjuade spelarna resonerar ”dels utifrån myten om fotbollsflatan, dels utifrån den lesbiska närvaro som utgör en realitet i kollektivet.” Denna ambivalens mellan föreställningar och verklighet får tydliga konsekvenser för förhållningssätten till ens egen och andras kvinnlighet, och till kroppen. Kvinnorna deltar genom sin fotbollspraktik i att omformulera gränserna mellan och tolkningarna av manlighet och kvinnlighet, samtidigt som de påverkas av de föreställningar som råder. ”I sin strävan att visa sig dugliga som fotbollsspelare närmar kvinnorna sig det manliga, kroppsligt och mentalt. Och i strävan att vara ’vanliga’ kvinnor riskerar de att få sin idrottsliga duglighet ifrågasatt.”¹² Det som intresserar mig särskilt i Andreassons studie är att han identifierar en problematik som än idag tycks vara lika reell som då jag en gång inledde en misslyckad fotbollskarriär. En ambivalens som historiska studier av svensk damfotboll inte ännu fokuserat. Samtidigt som den förändring och de möjligheternas expansion som Hjelm och Olofsson beskriver är ovedersägliga så kvarstår frågorna om de motsägelsefulla processer som Andreassons studie pekar på. Har de alltid varit likadana (en otillfredsställande tanke för en historiker)? Och om inte, hur har de då sett ut under den tid då kvinnor spelat fotboll i Sverige, alltså den senare halvan av 1900-talet?

Hanna Höckert noterar, i likhet med Andreasson, den inneboende konflikten mellan förväntningar på kvinnokroppen och de krav på muskler som fotbollsspelet kräver. I en studie av svenska tidningars rapportering från damfotboll från 1970-90-tal finner hon att kvinnors fotbollsspelande på alla områden ställs i förhållande till en manlig norm, där kvinnligheten markeras genom särskilda attribut och beteenden. Kvinnors nervositet och närhet till tårar beskrivs i artiklarna, men också damfotbollens större lekfullhet som omtalas i idealiserande termer. Journalisterna framhäver spelarnas kvinnlighet och för att göra det tar de till referenser till livet utanför fotbollsplanen. Spelare med män och barn kopplas samman med dessa som när Karin Åhman-Svensson omtalades för sin insats i en EM-final 1984: ”Karin Åhman-Svensson, mamma till Ola, 14 månader, var den som slog hörnorna till samtliga tre mål.” Pojkvänner, shopping och klädintresse blir påfallande framträdande i rapporteringen. Höckert antar ”att avsikten med att visa på fotbollstjejernas kvinnlighet har varit att dra uppmärksamheten bort från de fördomar om just homosexualitet som finns kring damidrott.” Hon menar att tystnaden varit den svenska pressens strategi och konstaterar att ingenstans i de artiklar hon studerat behandlas frågan om fotboll och homosexualitet. Ett trendbrott kan dock skönjas under de allra senaste åren.¹³

Amerikansk forskning pekar på en grundläggande omorientering av föreställningar om kön och sexualitet under förra delen av 1900-talet. Manhaftighet hos kvinnor antog då en allt tydligare koppling till perverterad sexualitet, alltså lesbiskhet. Som en konsekvens av de allt starkare kulturella associationerna mellan idrott och maskulinitet, skriver Susan Cahn, lämnades kvinnligt idrottande öppet för framväxten av lesbiska stereotypiseringar. Den lesbiska atleten ”represented the border that must not be crossed, reminding all women to toe the line of heterosexual femininity or risk falling into a despised and liminal category of mannish (not-women) women”.¹⁴ Kari Fasting varnar för att utgå från att amerikansk forskning per automatik kan överföras till att gälla också nordiska förhållanden, men visar samtidigt i sin studie hur homofobin i samhället och inom idrotten begränsar både hetero- och homosexuella idrottares självbild och prestationer.¹⁵ Jag menar att dessa

resonemang också kan användas för att förstå och analysera svensk damfotboll i ett historiskt perspektiv. Blev utsuddandet av homosexualitet en förutsättning för att det normbrytande som Hjelm/Olofsson beskriver skulle tillåtas och möjliggöras? Det skulle betyda att det blev tillåtet att utmana könsstereotyper så länge som heteronormativiteten inte hotades. Om detta projekt kunde både män och heterosexuella kvinnor samsas och fotbollsflator kunde bara få förekomma som hotbilder, inte verkliga människor. Den tesen driver Pat Griffin i sin bok *Strong Women, Deep Closets*. Hon skriver: "Sports and lesbians have always gone together. If not overt, this association roils beneath the surface as a subtext of all discussions about women athletes and their appearance, prowess, and acceptability."¹⁶ Som en konsekvens av detta, fortsätter hon:

The closets in sport are deep because so many women are hiding there. These deep closets are full of not only lesbians, but also heterosexual women who fear that women's sport is always one lesbian scandal away from ruin. These strong women coach and compete in the shadow of a demonized stereotype so reviled that all women in sport are held hostage by the threat of being called a lesbian.¹⁷

En av Griffins viktigaste poänger är att rädslan för att betraktas som lesbisk begränsar inte bara homosexuella kvinnor utan alla idrottande kvinnor.¹⁸ Att det finns goda skäl för framgångsrika lesbiska idrottare att dölja denna aspekt av sin identitet visas av de erfarenheter Billie Jean King och Martina Navratilova gjorde då de på olika sätt avslöjade sin homosexualitet offentligt. De båda förlorade de flesta av sina sponsorer. Andra mindre kända idrottsledare och atleter har också förlorat sina arbeten och utkomstmöjligheter på grund av rykten om eller bekräftelse på att de är lesbiska.¹⁹

Griffin diskuterar möjliga roller för kvinnliga idrottare i form av tillgängliga manus. Hon talar om att sportande kvinnor i media beskrivs som representerande en av fem olika karaktärer ("scripts"): 1) den sexiga skönhetsdrottningen, 2) den rekorderliga grannflickan, 3) den charmiga lilla älvan, 4) slampan och 5) hustrun och modern. I denna uppsättning roller ingår överhuvudtaget inte möjligheten att någon kan vara lesbisk. Det lesbiska spöket står vid sidan av.

While all of these images are limiting and force women athletes to conform to stereotypes, only the lesbian boogeywoman image is outside the boundaries of acceptable heterosexuality. The lesbian boogeywoman is cast as a threat not only to 'normal' women in sport, but to the image and acceptance of women's sport altogether.²⁰

Helen Jefferson Lenskyj utvecklar på ett mer teoretiskt sätt den centrala roll som lesbiska och föreställningar om lesbiskhet upptar inom idrotten. Både lesbiskhet och kvinnligt idrottande utmanar uppfattningar om hegemonisk kvinnlighet. En omfattande socialpsykologisk forskning hävdar att medan idrott gör pojkar till män så komplicerar idrott flickors fostran till kvinnor. Detta, hävdar Lenskyj med emfas, är inte naturgivet utan det är snarare en effekt av de intressen som dominerar inom idrotten och den situation som råder i det omgivande samhället. Därmed borde också kvinnliga idrottares – av vilka en del är lesbis-

ka – erfarenheter och villkor vara föremål för förändring över tid, samt möjliga att påverka. Lenskyj konstaterar dock att ”lesbian marginalization and invisibility continue to characterize women’s sport.”²¹

Griffin delar in förhållningssätten till lesbiskhet inom idrotten i tre kategorier:²²

Fientlig	Lesbiska kvinnor är ett problem även om de döljer sin identitet. Detta leder till diskriminering och förföljelse.
Villkorlig tolerans	Lesbiska kvinnor synlighet är problemet. Detta leder till en glasgarderob, där acceptans är beroende av osynlighet och tystnad.
Öppen och inkluderande	Homofobi och heterosexism är problemen. Öppet lesbiska idrottare är välkomna. Detta leder till icke-diskriminering och att alla sexuella identiteter respekteras.

Kari Fasting identifierar tystnad, förnekande och att ge ”ett heterosexuellt intryck” som tre attityder genom vilka idrottens homofobi tar sig uttryck. Tystnaden innebär en (tyst) överenskommelse att man inte talar om att det finns lesbiska idrottare. Förnekandet leder till att man uttalar att lesbiska kvinnor inte existerar inom det egna laget, idrotten, eller i landslaget och för att ge ett heterosexuellt intryck läggs förväntningar, eller krav, på hur idrottskvinnorna klär och klipper sig. I detta deltar idrottskvinnor, tränare och lagledare oavsett sexuell läggning.²³ Hur idrotten förhåller sig i enlighet med Griffins och Fastings schema har uppenbara konsekvenser för kvinnliga idrottares uppfattning om sig själva, varandra och relationen både till idrotten och till samhället. Riika Asmundsson som är ordförande i Föreningen för Gaypoliser i Sverige, säger i en intervju att hon alltid känt till sin homosexuella läggning, ”men rädslan att bejaka de homosexuella känslorna ökade när hon spelade fotboll i många år och lagkamraterna uttryckte sin avsky över lesbiska kvinnor.”²⁴ Den fråga jag ställer mig är vad dessa förutsättningar fått för konsekvenser för idrottande flickor och kvinnor. Hur påverkades deras självuppfattning och möjligheter att delta i idrottandet? Hur bidrar fotbollen i det här fallet till att upprätthålla föreställningar om normalitet? Mina funderingar kring detta rör ett antal sammankopplade områden:

Kroppen

Hur får en fotbollsspelande tjejs kropp se ut? Hur mycket muskler får man ha och var på kroppen får de finnas? Hur har detta förändrats under de senaste decennierna? Pia Sundhage berättar i en intervju att hon som 16-åring sökte vård hos en läkare som när han fick höra att hon spelade fotboll sa till henne att ”sånt ska inte flickor hålla på med”. I min ungdom kunde man få höra att ”tjejer kan inte spela boll.” Men vad var då en tjej som kunde spela boll, var hon inte längre en tjej? Att sådana föreställningar styr och påverkar hur en idrottande tjej förhåller sig till sin kropp är inte så konstigt. Individuer handlar på olika sätt i relation till de ramar som samhället föreskriver och det är denna dialektiska process jag önskar undersöka. Trots läkarens varningsord slutade som bekant inte Pia Sundhage med fotbollen, utan hon har i stället varit en aktiv del i omformandet av den svenska damfotbollen.²⁵

Roll

För kvinnorna i Hjelm och Olofssons studie var det förknippat med positiva värden att spränga den snäva könsroll som omgav dem. Men hur stor var omgivningens tolerans, och hur stor var den egna? En hypotes utifrån det ovan beskrivna internationella forskningsläget är att frigörandet var omgärdat av begränsningar. Att bryta både med könsroll och förväntningar på heterosexualitet var och är alltför utmanande och den som gör det utsätts för stora yttre och inre påtryckningar för att dölja eller minimera sitt normbrytande. För den person som drabbas av detta är fotbollsspelandets möjligheter inte enbart frigörande utan förknippade med kompromisser och hemligheter. De förväntningar som läggs vid hur kön uttrycks är också i högsta grad föränderligt över tid, vilket också framkommer med tydlighet i Hjelm/Olofssons studie.

Identitet

Nära förknippat, men inte detsamma, är roll och identitet. Vi bär ständigt omkring på många olika identiteter som aktualiseras i olika sammanhang. Ibland hamnar dessa också i konflikt med varandra. En slutsats från den begränsade forskning som finns tycks antyda att identiteten som kvinna måste överbetonas utanför planen för att inte fotbollsspelandets maskulinitet ska ta överhanden i omgivningens bedömning av en person. Olika personer hanterar naturligtvis detta på olika sätt, men gemensamt verkar vara ett konfliktfyllt förhållande mellan identiteten som tjej och som fotbollsspelare. En konflikt som med all säkerhet också finns med i träningen och på planen.

Normalitet

Ett annat sätt att närma sig problemet är att, som queerforskningen gör, ifrågasätta det som betraktas som normalt. Det blir då heteronormativiteten som är det problem som ska analyseras, snarare än homo- eller bisexualiteten. Vad är det som i ett visst samhälle, vid en viss tidpunkt, är normalt och vad är det som faller utanför dessa ramar och varför? Här närmar man sig centrala frågor kring idrottens roll i vårt samhälle. Utifrån ett sådant perspektiv ter det sig väsentligt att peka på idrottens roll som disciplinerande, snarare än frigörande. Det är intressant att sätta in damidrotten i ett större samhällssammanhang och fråga sig varför det tycks vara större tolerans och vidare ramar i samhället runt om idrotten, än på fotbollsplanen. Det tycks vara viktigare att vara ”rätt” kvinnlig om man idrottar än om man inte gör det. Det pekar mot att ett av idrottens centrala syften är att socialisera pojkar, men inte flickor, till män.

Längtan-åtrå-vänskap-sexualitet

På ett individuellt plan handlar fotbollsspelandet dock oftare om personliga mål och önskningar. Det kan handla om att bli beundrad och betraktad, att få vänner, att göra något man är riktigt bra på. Men det kan också handla om åtrå efter lagkamrater. Det är inte bara matcherna och träningen som ingår i fotbollsspelandet, utan livet kring. Turneringar, resor till och från matcher, fester, relationer till lagkamrater, tränare, kamraters pojkvänner, osynliga flickvänner, föräldrar, o s v. Från flera håll har det betonats att lesbiska dras till idrott även om man är noga med att påpeka att alla kvinnliga idrottare inte är lesbiska och

alla lesbiska inte deltar i idrott. Ett skäl för idrottens attraktionskraft är att den utgör ett möjligt fält för att möta likasinnade. En av fotbollsspelarna som intervjuades i *kom ut* menade att umgänget med tjejer, på träning och matcher, gav utrymme för att vänja sig vid att det finns homosexualitet. Ett sådant avdramatiserande kan leda både till större tolerans och till att man kan acceptera sin egen läggning.²⁶

Jag inledde med att påpeka att lesbiskhet inom damfotbollen tycks vara ett ihållande problem för idrottsrörelsen och samhället. Men det betyder inte att förhållningssätt, möjligheter och diskurser varit och förblir konstanta. Dagens tiggande bryts av luckor som inte hade varit möjliga för tre decennier sedan. Delvis kan detta ses som en konsekvens av förändringar i samhället i stort. Ett exempel är att införandet av partnerskapslagen 1995 medfört en synlighet och ett språkbruk för samkönade par att uttrycka samhörighet. Så kan man tolka en intervju med en före detta landslagsspelare i *Damernas Värld* år 2003, där en samkönad parrelation konstateras utan att apostroferas genom att den intervjuade personen anger att hon är gift med en kvinna.²⁷ Kanske kan en sådan normalisering också i förlängningen leda till att också idrottsrörelsen kan inta en mer öppen och normaliserad inställning till unga, aktiva spelare oavsett sexuell läggning. Därmed inte sagt att denna studie är avslutad. Tvärtom, min förhoppning med denna artikel är att öppna upp detta ämne för långt vidare diskussion och forskning.

Noter

- 1 Lasse Anrell, "Varför existerar det inga lesbiska fotbollsspelare?", *Aftonbladet* 2003-11-02.
- 2 Jan Majlard, "Damfotbollen och dubbelmoralen" *Svenska Dagbladet* 2003-11-07.
- 3 *Aftonbladet* 2003-10-18; Se också de svar, eller snarare avsaknad av svar, som landslagets tränare och en spelare ger på frågor om synliggörande av sexuell läggning. http://www.paraplyprojektet.se/templates/PP_Article_5078.asp (2005-01-26)
- 4 Erika Larsson och Ulrika Larsson, "Fotbollstrots", *kom ut* #8/03; Anna-Maria Sörberg, "Fullständig fotbollsförvirring", *kom ut* #9/03.
- 5 *Göteborgs-Posten*, 2000-04-19, 2000-04-20; jfr. Pat Griffin, *Strong Women, Deep Closets: Lesbians and Homophobia in Sport*, Champagne, IL: Human Kinetics 1998: 100, 216; Susan Cahn, *Coming on Strong: Gender and Sexuality in Twentieth-Century Women's Sport*, New York: The Free Press 1994: kap. 8.
- 6 Jonny Hjelm och Eva Olofsson, "Genombrottet för svensk damfotboll" i nättidskriften *idrottsforum.org*, utlagd 21 september 2003: 3, 7, 9. http://www.idrottsforum.org/articles/hjelm_olofsson.html .
- 7 Ibid: 9.
- 8 Ibid: 10.
- 9 Ibid: 10-11.
- 10 Ibid: 11-12.
- 11 Kari Fasting diskuterar ämnet homofobi och damfotboll i en klagörande artikel. Hon blottlägger där utifrån intervjuer med samtida elitfotbollsspelare i Norge och Sverige flera av de processer jag här vill fokusera. Hon skriver dock att i Norden har kopplingen mellan sexuell läggning och fotbollsspelande eller idrottande kvinnor inte varit tydlig förrän på 1980-talet. Kari Fasting, "Homofobi, kvinnor och elitidrott", *Svensk idrottsforskning*, nr 4, 1999. Jag menar att dessa "rykten" var i svang tidigare än så, åtminstone i Sverige, och ser det därför som relevant

- att undersöka dem åtminstone från 1960-talet. Här kan spekuleras kring en koppling till den ökande öppenheten kring (hetero)sexualiteten under 1960-talet.
- 12 Jesper Andreasson, "Mellan Svett och Mascara. Maskulinitet i ett kvinnligt fotbollslag," (under utgivning, Daidalos hösten 2005), citaten från ss. 11, 13-14.
 - 13 Hanna Höckert, "Fotboll är en kampsport, en grabbsport. Ingenting för tjejer." i *Idrott, Historia, Samhälle*. Svenska Idrottshistoriska föreningens årsskrift 2002: 41-55 (citat från s. 46); *Arbetet*, sporten 1984-04-09.
 - 14 Cahn: 184.
 - 15 Fasting.
 - 16 Griffin: ix. Mariah Burton Nelson kallar det "A Silence So Loud It Screams" i sin bok *Are We Winning Yet?* New York: Random House 1991.
 - 17 Griffin: ix-x.
 - 18 "Using the lesbian label to discourage the bonding that occurs among women in athletics is an effective way to keep women from discovering their own power. Consequently, stigmatizing lesbian identity serves the interests of those who want to maintain the imbalance of opportunity and power in athletics based on gender.... The interconnections of sexism, homophobia, and heterosexism are powerful forces that ensure that male privilege and dominance endure." Griffin: 20; Fasting.
 - 19 Griffin; Perry Deane Young, *Lesbians and Gays and Sports*, (Issues in Lesbian and Gay Life), New York and Philadelphia: Chelsea House Publishers 1995: 25-39; Darcy C. Plymire and Pamela J. Forman, "Speaking of Cheryl Miller: Interrogating the Lesbian Taboo on a Women's Basketball Newsgroup", *NWSA Journal*, vol. 13, no. 1 (Spring 2001); Liz Galst, "Fair Game?" *Out* (November 1997).
 - 20 Griffin: 53-54. Höckerts studie av mediepresentationen av damfotboll antyder också konturerna av sådana "manus". Kvinnor kan vara underhållande och spela en trevlig fotboll, men de är också mer känslösamma och deras liv utanför planen kopplas påfallande ofta ihop med deras idrottsprestationer.
 - 21 Helen Jefferson Lenskyj, *Out On the Field. Gender, Sport and Sexualities*, Toronto: Women's Press 2003: 89-90.
 - 22 Griffin: 92.
 - 23 Fasting; Lenskyj: 9; Maja Åström säger i en intervju att orsaken till att lesbiska spelare aldrig nämner något om sin partner att "det handlar också om att man inte vill bre på de fördomar som finns..." *kom ut #8/03*.
 - 24 Riikka Asmundsson, intervju på <http://www.paraplyprojektet.se/upload/Gaypoliser.rtf> (2005-01-26).
 - 25 "Nu känner Pia stolthet", av Jakob Sillén, *Smålandsposten*, 2003-10-09; se också Lenskyj: 28-31, 86-89.
 - 26 *kom ut #8/03*; Lenskyj: 38, 84-85, 91, 133; Cahn.
 - 27 Intervju med Anneli Andelén i *Damernas Värld*, nr. 11, 2003: "Vi vågade byta liv", Susanne Stamming: 51-58.